

Η ελληνική χερσόνησος την περίοδο της οθωμανικής και βενετικής κυριαρχίας II (18ος–αρχές 19ου αι.)

Το μάθημα αυτό είναι, χρονολογικά, συνέχεια αυτού που διδάχθηκε κατά το χειμερινό εξάμηνο σχετικά με την ελληνική χερσόνησο μεταξύ του 15ου και 17ου αιώνα. Καλύπτει δηλαδή την υπό οθωμανική και βενετική κυριαρχία περίοδο από τις αρχές του 18ου αι. έως το 1821. Μέσα στο γενικότερο πλαίσιο των πολιτικοκοινωνικών και οικονομικών μετασχηματισμών που λαμβάνουν χώρα στην Οθωμανική Αυτοκρατορία την περίοδο αυτή, εξετάζονται οι εξελίξεις και αλλαγές στη διοίκηση (αποδυνάμωση κεντρικής διοίκησης και ενδυνάμωση των αγιάνηδων, των τοπικών ισχυρών των επαρχιών), στη γαιοκτησία (πέρασμα από τα τιμάρια στα τσιφλίκια) και την κτηνοτροφία (τσελιγκάτα), στη φορολογία (γενίκευση της εκμίσθωσης των φόρων), καθώς και στο εν πολλοίς διεθνοποιημένο εμπόριο που απλώνει τα δίκτυά του στο Αιγαίο, τα Βαλκάνια και την ανατολική Μεσόγειο. Τα παραπάνω αναλύονται ιδιαίτερα ως προς τη σημασία τους για τους ελληνορθόδοξους πληθυσμούς, κυρίως σχετικά με τη συμμετοχή τους στα δίκτυα ανταλλαγών (εμπόριο, ναυτιλία, εμπορική διασπορά), τη δυναμική άνοδο των σχετιζόμενων κοινωνικών στρωμάτων, την ενδυνάμωση των κοινοτικών θεσμών, την αύξηση των κοινωνικών ανισοτήτων και τις σχέσεις τους με τους μουσουλμανικούς πληθυσμούς. Παράλληλα, εξετάζεται η ισχυροποίηση του Πατριαρχείου Κωνσταντινουπόλεως και η ανάδυση της τάξης των Φαναριωτών, όπως και οι ιδεολογικοί-πολιτισμικοί μετασχηματισμοί της εκκοσμίκευσης, της νεωτερικής εκπαίδευσης και του Διαφωτισμού, στο ευρωπαϊκό πλαίσιο των οποίων οι ελληνορθόδοξοι είναι παράλληλα υποδοχείς και συνδιαμορφωτές. Ιδιαίτερη έμφαση δίνεται στο συγκρουσιακό δυναμικό που, σε συνδυασμό με τις κοσμογονικές πολιτικές εξελίξεις στην Ευρώπη, εκφράζεται σε εξεγερσιακές πρωτοβουλίες, από τα Ορλωφικά του 1770 μέχρι το επαναστατικό όραμα του Ρήγα Βελεστινλή και την ίδρυση της Φιλικής Εταιρείας. Η διαδικασία αυτή παρουσιάζεται σε συνδυασμό με την ανάλυση του κλεφταρματολικού φαινομένου στην ελληνική χερσόνησο και με την απώλεια νομιμοποίησης της οθωμανικής εξουσίας.

Ως προς τις βενετικές κτήσεις των Ιονίων Νήσων, τονίζονται ιδιαίτερα οι αλλαγές που επιφέρουν η σταδιακή απώλεια της βενετικής ισχύος, η δυναμική είσοδος του ευρωπαϊκού εμπορίου, η ένταση των κοινωνικών ανταγωνισμών και, μετά την κατάλυση του βενετικού κράτους, η ολιγόχρονη μα σημαντική παρουσία των δημοκρατικών Γάλλων που λειτουργεί ως «εργαστήριο» εισόδου στον κόσμο της νεωτερικότητας ήδη πριν την Επανάσταση του 1821. Παράλληλα εξετάζεται η σύντομη βενετική παρουσία στην Πελοπόννησο (1688-1715) και οι κληρονομίες που αφήνει.

Το μάθημα εξηγεί τη σταδιακή αλλά όχι ευθύγραμμη πορεία προς την εθνική συγκρότηση, τις πολιτισμικές της παραμέτρους, τους κοινωνικούς της εκφραστές και τις πολλαπλές συγκρούσεις που πυροδοτεί.

Προτεινόμενα διδακτικά εγχειρίδια

Ελένη Γκαρά και Γιώργος Τζεδόπουλος, *Χριστιανοί και μουσουλμάνοι στην Οθωμανική Αυτοκρατορία: Θεσμικό πλαίσιο και κοινωνικές δυναμικές*, Αθήνα: Σύνδεσμος Ελληνικών Ακαδημαϊκών Βιβλιοθηκών, 2015, <<http://hdl.handle.net/11419/2882>>.

Ανδρονίκη Διαλέτη, Γιώργος Πλακωτός και Άννα Πούπου, *Ιστορία της Βενετίας και της βενετικής αυτοκρατορίας, 11ος-18ος αι.*, Αθήνα: ΣΕΑΒ, 2015, <<https://repository.kallipos.gr/handle/11419/1854>>.

Φωκίων Κοτζαγεώργης και Δημήτριος Παπασταματίου, *Ιστορία του νέου ελληνισμού κατά τη διάρκεια της οθωμανικής πολιτικής κυριαρχίας*, Αθήνα: Σύνδεσμος Ελληνικών Ακαδημαϊκών Βιβλιοθηκών, 2015, <<http://hdl.handle.net/11419/4721>>.

Ηλίας Κολοβός, *Στους καιρούς των σουλτάνων: Οι κοινωνίες της ελληνικής χερσονήσου υπό οθωμανική κυριαρχία (14ος-19ος αιώνας)*, Αθήνα: Ασίνη, 2023.

Μαλτέζου, Χρύσα, *Υψηλή ιστορία του βενετοκρατούμενου ελληνισμού, 13ος - 18ος αι.*, Ηράκλειο: Πανεπιστημιακές Εκδόσεις Κρήτης, 2022.

Πέτρος Πιζάνιας, *Η ιστορία των νέων Ελλήνων. Από το 1400 έως το 1820*, Αθήνα: Εστία, 2015.